

**“KARİİN İLE HASBİHÂL”:
MUKADDİMELERİNİN İŞİĞİNDA
AHMET MİTHAT ÜZERİNE BİR DENEME**

*Deniz AKTAN KÜÇÜK**

ÖZET

1839 Tanzimat Fermanı sonrası daha somut bir hal alan modernleşme çabaları kendi entelektüel neslini de yetiştirir. Bu neslin bir üyesi olan Ahmet Mithat (1844-1912) hem kendi zamanını edebi boyuta taşımada hem de batı kaynaklı yeni edebi tür ve düşünceleri tanıtmada önemli başarılar kaydetmiştir. Bu yazı, Ahmet Mithat’ın eserlerinin mukaddimelerini kaynak alarak, yazarın edebiyatı kavramsallaştırma biçimine odaklanmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, öncelikle mukaddime bölümlerine yüklenen işlev tartışılmış, ardından da mukaddimeler içerik bağlamında düzenlenerek, yazarın genel olarak roman türü karşısındaki tutumu incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Mithat, mukaddime, roman.

**“CONVERSATION WITH READERS”:
AN ESSAY ON AHMET MİTHAT IN THE LIGHT OF HIS
PREFACES**

ABSTRACT

The modernization efforts which became more concrete after the Tanzimat Edict (1839) grew up its own generation of intellectuals. Ahmet Mithat (1844-1912) as a member of this generation achieved much in carrying his time to the world of literature as well as introducing new western literary forms and thoughts to the Turkish

* Öğr. Gör., Bahçeşehir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, deniz.aktan@gmail.com

Literature. In this study, it is aimed to focus on the way Ahmet Mithat conceptualizes literature, with reference to the prefaces of his works. To do so, the function attached to these prefaces will be discussed first, and then Ahmet Mithat's attitude towards the genre of novel will be analyzed by classifying these prefaces with respect to their contexts.

Key Words: Ahmet Mithat, preface, novel.

Giriş¹

Ana metinlerde olay örgüsünden ayıklanarak üzerinde düşünülmesi gereken noktaların bir arada ve yoğun bir şekilde verildiği mukaddimeler, ana metinlerin çıkış noktalarının, bu metinlere yüklenen işlevlerin, okurun bu metinler karşısında alması gerektiği düşünülen tavrın genel özeti niteliğindedir. Bununla birlikte, ana metinler, yazarın teorik olarak amaçladıkları pratik olarak gerçekleştirilmeye çalışıldığı alanlar olarak değerlendirildiğinde, bir başarı ya da "muvaffakiyet" sorunu ile karşılaşılabilir. Mukaddimeler, teorik amaçların böyle bir sorunla karşı karşıya kalınmadan, doğrudan açıklandığı metinler olarak önem kazanırlar.

Bu yazı, Ahmet Mithat'ın yirmi iki eserinin² mukaddimelerini/giriş bölümlerini dikkate alarak, yazarın edebiyata bakışını tartışmayı amaçlamaktadır. Yazarın kaygı ve görüşleri, tasarladığı okur ile ilişkisi, roman ve terakki kavramlarını nasıl değerlendirdiği ve bu iki kavram arasında

¹ Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde Ahmet Mithat üzerine açtığı dersler ve Ahmet Mithat üzerine yazılarıyla bu çalışmadaki fikirlerin gelişmesine rehberlik eden ve bu yazının ortaya çıkmasını mümkün kılan sevgili hocam Prof. Dr. Nüket Esen'e teşekkür ederim.

² Firkat (1870), Ölüm Allah'ın Emri (1873), Hasan Mellah (1874), Zeyl-i Hasan Mellah (1875), Bir Gerçek Hikaye (1876), Süleyman Musli (1877), Kafkas (1877), Henüz 17 Yaşında (1881), Karnaval (1881), Cellat (1884), Cinli Han (1885), Obur (1885), Çifte İntikam (1887), Kısmetinde Olanın Kaşığına Çıkar (1887), Diplomalı Kız (1890), Dolaptan Temaşa (1890), Müşahedat (1891), Emanetçi Sıtkı (1893), İki Hud'akar (1893), Ana-Kız (1893), Taaffüf (1895), Gönüllü (1897)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

kurduğu paralellik, diğer anlatı türleri ile roman arasında gördüğü farklılıklar; yazarın ana metinleri dışarıda bırakılarak, yalnız “mukaddimleri” üzerinden çıkarsanmaya çalışılacaktır. Mukaddimelerin kurmaca olarak nitelenen ana metinlerle ilişkisi ise, mukaddimelerde açıklandığı kadarıyla, ana metinlerin kurmacalığının ne anlama geldiği üzerinden tartışılacaktır. Mukaddimler dışında bu yazının göndermede bulunacağı tek ana metin, yazarın romanın Batı’daki gelişimini anlattığı, 1890 tarihli *Ahbar-ı Asara Tamim-i Enzar* adlı eseridir.

Kurmacanın Sınırları: Güvenli Bölge Mukaddimler

Ahmet Mithat’ın mukaddimelere ayırdığı geniş yer anlaşılma kaygısının bir güvence ile hafifletilmeye çalışılması olarak görülebilir. Mukaddimelerde, muhatabla kurulan yakın ve doğrudan ilişki, kurmaca alanın anlatıcısının gerçek yazarla ilişkisinin yinelenildiği Ahmet Mithat anlatıları göz önüne alındığında, bu tip bir yinelemeye gerek duyulmadan, Ahmet Mithat’a ‘okurunun’ karşısında gerçek kimliği ile durduğunu en güvenilir şekilde gösterebildiğini düşündüğü bir alan yaratır. Kurgu daha başlamamıştır; kurgunun ‘gerçekten olmuş’ ya da ‘gerçekten olabilir’ bir olaydan alındığını söylemek okurun dikkatini metne çekmek, önemseme derecesini belirlemek, okuru ikna etmek için gereklidir ancak bu gerçeklik iddiası, bu ikna çabası mukaddimler için gerekli değildir. ‘Kariin ile hasbihal’ eden Ahmet Mithat’ın kendisidir ve söylediklerinin güvenilirliği; anlattıklarının ilginçliği, doğruluğu ya da tutarlılığından çok onun gerçek, saygıdeğer yazar kimliği ile bağıntılıdır. Ahmet Mithat’ın mukaddimelerde gerçek yazar olarak kendini ortaya koyması; mukaddimleri ana metinden ayırmanın, mukaddimler ile ana metinler arasında bir ton farkı aramanın mümkün olup olmadığı sorusuna da ışık tutar. Berna Moran’ın Ahmet Mithat’ın ana metinlerindeki varlığına ilişkin söyledikleri bu nokta açısından ilgi çekicidir:

Ahmet Mithat’ın meddah ağzı kullanması, olayların akışını keserek araya girmesi, okurla sohbet etmesi onun romanına başka bir özellik kazandırır. Üçüncü kişi ağzından anlatılan romanda yazarın kendini belli edişinin dereceleri vardır. Bazen anlatıcı olarak ortadan silinebileceği gibi, okurun dikkatini kendi

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

üstüne çekecek kadar gevezeleşebilir de. Batı'da, 19. yüzyıl sonlarına kadar romancı kendini biraz ahlakçı, az buçuk da filozof sayardı. Onun için de hikayesini anlatırken araya girerek karakterler hakkındaki düşüncelerini açıklamayı, davranışları ahlak açısından değerlendirmeyi, insan tabiatı üzerinde bilgeliğini ortaya koymayı yazarlığın bir görevi bilirdi. Böyle bir anlatıcı belli bir kişilik kazanma eğilimindedir ve iyice belirginleşirse, okurun gözünde, roman kişilerinin yanı sıra o da bir karaktere dönüşür....Ancak anlatıcının kişileştiği romanlarda, sonucun başarılı olabilmesi için anlatıcının en azından ilginç, sevimli ya da saygı ve hayranlık uyandıran bir kişiliği olması gerekir.³

Ahmet Mithat'ın ana metinlerinde belli bir kişilik kazanma eğiliminde olduğu ya da bir karakter olarak ortaya çıktığı doğru kabul edilirse; ilginç, sevimli ya da saygı ve hayranlık uyandıran bir kişiliğe sahip olma, Ahmet Mithat'ın 'gerçek kişiliğini' mukaddimelerde nasıl ortaya koyduğu ile bağlantılı düşünülmelidir. Bu kişiliğin gerçek dünyadan kurmaca dünyaya geçilirken - yani mukaddime bölümünün okunmasının ardından ana metnin okunmasına geçilirken - sabit kalması, yaratılmak istenen güvenilirliğin devamı için gereklidir. Mukaddimelerde, Ahmet Mithat ile ilişkiye giren okur, mukaddime bölümünü anlatılacak hikayeye bir giriş olarak değerlendirir ve her ne kadar mukaddime ve hikayeyi farklı parçalar olarak değerlendirirse de mukaddimedeki kendisiyle konuştuğunu varsaydığı Ahmet Mithat'la metin içinde Ahmet Mithat olduğunu söyleyen ya da hikayenin içinde kendini ortaya koyan anlatıcı arasında fark görmez. Öyle ki, Nüket Esen'in izinden gidersek, "yazarı temsil eden anlatıcı, okuru temsil eden muhatapıyla kurmaca sırasında da konuştuğu için, roman önsözleri kurmacanın bir parçası olarak değerlendirilebilir."⁴ Mukaddimelerde gerçek kişiliği ile ortaya çıktığı düşünülen Ahmet Mithat, gerçek kişiliği ile ne kadar güvenilirse, okunan metnin anlatıcısı da o kadar güvenilirdir. Buna ek olarak, gerçek kimliği ile okurun

³ Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s. 60.

⁴ Nüket Esen, "Ahmet Mithat'ta Anlatıcı ve Muhatap", *Modern Türk Edebiyatı Üzerine Okumalar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2006, s. 25.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

karşısına çıktığını iddia eden Ahmet Mithat, mukaddimenin gerçek dünyaya aitliğini pekiştirirken kurmacanın da gerçek dünyaya paralellliğini, yakınlığını ortaya koyar. Ahmet Mithat'ın kurmaca ile gerçek arasında kurduğu ilişkinin niteliği, mukaddimelerde üzerinde en çok durulan noktalardan biridir.

Kurmaca-Gerçek İlişkisi

Kurmaca ile gerçek arasındaki ilişki, 1870 tarihli *Firkat* hikayesinin mukaddimesinde Ahmet Mithat'ın okur oluşturma çabası içinde şekillenir. Okura, örneklerini verdiği bu yeni yazı türünün gerçeklikle nasıl bir ilişkiye girdiğini ve okurun da bu ilişkiyi anlayarak nasıl tepki vermesi gerektiğini açıklayan bu mukaddime “Alemden ne vakalar olur!”⁵ cümlesiyle başlar. Bu cümlenin ardından Ahmet Mithat, “...Daha tuhafı şurası ki, güya o vak'anın sahibi kendisi olup da vak'anın kendi başından geçmiş gibi insan adeta müftehir olur.”⁶ diyerek, günlük yaşamlarında insanların kendi başlarından geçmeyen olaylar karşısında nasıl davrandıklarını açıklayarak, bu belirlemeleri bir yazar olarak kendini ilgilendiren alana, kurmaca alanına bağlar: “...Bu gibi vakayii yalnız olmuş geçmiş bulunması da farz değildir a. Olabilmek ihtimali olan haller de vardır.”⁷ Olabilmek ihtimali olan haller, Ahmet Mithat'ın kurmacanın sınırlarını ve okurun bu sınırlar içinde yazacağını söylediği hikayelere vereceği tepkileri belirlemesi açısından önemlidir. “...İşte insan bu gibi vakayi-i muhtemeliyeyi dahi sahihan vuku bulmuş gibi telakki eder. Sahihan vuku bulmuş gibi telakki eder de bir aralık o felaket-zedenin haline acıyarak adeta pek müteessir olur, teessüf eder, mustarip olur ağlar.”⁸ Olmuş olanla, olabilir olan arasında verilecek tepki açısından bir fark görmeyen Ahmet Mithat'ın bu mukaddimede okuruna öğütlediği, gerçek dünya ile kendi kurgusu arasında bir fark gözetilmemesidir. Bu tip bir farkın ortadan kalkması, Ahmet Mithat'ın hikayeleri aracılığıyla

⁵ Ahmet Mithat Efendi, *Letaif-i Rivayat*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2001, s. 116.

⁶ age, s. 116.

⁷ age, s. 116.

⁸ age, s. 116.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

ulaştıracağı görüşlerinin ciddiye alınmasına ve daha sonraki mukaddimelerinde sıkça tekrarlayacağı 'ibret' kavramına paralel bir şekilde bu görüşlerin gerçek dünyaya uygulanabilirliğine işaret eder. "Ez-cümle Memduh Bey gibi bir felek-zede ile Feride gibi bir biçarenin següzeşt-i halleri mahkeme-i vicdanda muhakeme edildikçe insan mümkün değil, müteessir oluyor." ⁹ cümlesi ile biten mukaddime başlayacak hikaye karşısında bu yeni türe ve Ahmet Mithat anlatisına alışkın olmayan okurun vermesi gereken tepkiyi doğrudan kesinliğe bağlar. Bu gerçeklik iddiası ya da olabilir olana yapılan gönderme roman türünün geleneksel edebiyattan farklı bir yerde konumlandırılmak istenmesi, kırılmanın okura hissettirilmesi açısından da önemlidir. Eski hikaye türünden romana geçişin, hayalcilikten akılcılığa, çocukluktan olgunluğa, kısacası ilkelikten uygarlığa geçişolarak değerlendirildiği kabul edilirse¹⁰, bu gerçekçilik (akılcılık) yazılanın farklı bir geleneğe, Batılı roman geleneğine ait olduğunun pekiştirilmesi amacıyla yönelik olarak da düşünülebilir.

1873 tarihli *Ölüm Allah'ın Emri* hikayesinin mukaddimesinde ise Ahmet Mithat, *Firkat* mukaddimesinde okura tanıttığı 'olabilmek ihtimali olan haller' üzerinden romanın tanımını yapar: "roman, yani imkan dahilinde hikaye tasvir ve tahriri"¹¹. Bu mukaddimenin *Firkat*'tan farkı, 'roman' kavramının, 'yani' ile bağlanan açıklaması ile okura tanıtılmasıdır. 1874 tarihli *Hasan Mellah* romanına yazdığı mukaddimedede Ahmet Mithat, "...Bu hikaye sırf hayal nev'inden de değildir."¹²diyerek, gerçek ile hayal arasında kurduğu ilişkiyi yinelemektedir. Bir hikayenin sırf hayal nev'inden olması hem roman tanımı hem de Ahmet Mithat'ın ibret kavramı açısından doğru bulunmayacağı için, bu uyarının yapılması gereklidir. 1876 tarihli *Bir Gerçek Hikaye*'de de adından anlaşılacağı gibi hikaye ile gerçek arasında doğrudan bir ilişki kurulur ve mukaddime "Hikayenin birinci meziyeti sahihü'l-

⁹ age, s. 117.

¹⁰ Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s. 11.

¹¹ Ahmet Mithat Efendi, *Letaif-i Rivayat*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2001, s. 195.

¹² Ahmet Mithat Efendi, *Hasan Mellah yahut Sır İçinde Esrar*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 6.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

vuku bir gerçek hikaye olmasıdır.”¹³ ifadesine yer vererek, hikayenin gerçekliğini bir üstünlük vasfı olarak belirler. Bu mukaddimede gerçeklik etkisi üç farklı anlatıcıdan işitilenler ile verilmeye çalışılır ve Ahmet Mithat’ın kendi gündelik hayatına yaptığı gönderme, hikayenin güvenilirliği açısından önemlidir. Ahmet Mithat, yazar olarak kendi konumunu ise ‘anlatılanları, işittiklerini yazıya döken’ olarak sınırlar. 1877 tarihli *Süleyman Musli* adlı romanının mukaddimesinde ise ‘roman-historique’ tanımı ile roman türleri hakkında okurunun bilgisini arttırmayı amaçlar.¹⁴

1877 tarihli *Kafkas* romanının mukaddimesinde “Vakıa bir hikayenüvisin eseri için pek bala-ter, pek mükemmel bir zemin teşkil etmek üzere yalnız bir memleket ahalsininin bu kadar mükemmeliyeti de kifayet etmez. Bu mükemmelliyet maddi bir şeydir. Hususat-ı ma’neviyeye de ihtiyaç vardır...”¹⁵ ifadesi, ‘zemin teşkil etme’ niteliğinin gerçek hayattan bir örneğe gereksinim duyması, gerçek hayata bağlanması açısından ilgi çekicidir. *Henüz 17 Yaşında* (1881) romanının mukaddimesi ise Ahmet Mithat, yenden hikayenin gerçekliğine bir meziyet olarak vurgu yapar; ancak bu mukaddimelerde diğerlerinden farklı olarak gerçeklik ile anlatım arasında bir hiyerarşi kurar: “...bu yeni hikayede vak’aların düzenlenmesi bakımından bir romancı ustalığı bularak övünmeye hiç de lüzum görmüyorum. Bu hikayenin en büyük meziyeti her vak’asının kat’i doğruluğudur.”¹⁶ Bir hikayenin gerçek olmasıdır önemli olan, nasıl anlatıldığı bundan sonra gelir. Yeni anlatım tarzları, yeni teknikler deneyerek anlatıma verdiği önemi mukaddimelerinde de gösteren; okurun ilgisini anlatıma da çekmeye çalışan Ahmet Mithat için bu ifade sorunlu gözükse de, bunu yalnızca bir alçakgönüllük göstergesi olarak ele almak da doğru değildir. Burada vurgulanmak istenen hikayenin gerçekliğidir. Anlatım tarzı yazarın hikayeyi yaratımı, ele alışı, onu kendi

¹³ Ahmet Mithat Efendi, *Letaif-i Rivayat*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2001, s. 225.

¹⁴ Ahmet Mithat Efendi, *Çengi-Kafkas-Süleyman Musli*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 395-396.

¹⁵ age, s. 159.

¹⁶ Ahmet Mithat Efendi, *Henüz 17 Yaşında*, Vakıf Matbaası, İstanbul 1943, s. 3.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

süzgecinden geçirerek okura ulaştırması yani gerçek olduğu iddia edilen bir hikayeye 'müdahalesi' anlamına gelirse, gerçekliği, gerçek hayatla birebir çakışmayı ön plana çıkaran bir yazarın metnini tüm müdahalelerden uzak göstermesi, onun saflığını, el değmemişliğini iddia etmesi ya da böyle bir iddiayı güçlendirmesi için anlatımı nedeniyle iftihar beklemediğini söylemesi yani müdahale etmediğini ima etmesi doğaldır.

1885 tarihli *Cinli Han*'ın mukaddimesi ise yine bir gerçeklik iddiası üzerine kuruludur: "Bir Cuma günü Köprü'den Beykoz'a giderken şu hikaye-i garibenin esasını vapur içinde, bir dostumdan işittim ve esas-ı hikayeyi hakikaten, karilerime arza şayan olacak derecelerde garip ve latif bulduğumdan, romancılık sanatı nokta-i nazarınca nevakısını ikmal ederek, ber-vech-i ati sevgili karilerime arz ve takdime cesaret aldım."¹⁷ Bu kısa mukaddime, birçok önemli noktaya gönderme yapar. Öncelikle, 'Köprü'den Beykoz'a giderken' ifadesi Ahmet Mithat'ın gerçek yazar olarak kendi hayatına ve tasarlanan okurun İstanbul'da yaşadığı gözönüne alınrsa, okurun hayatına yaptığı vurgu açısından önemlidir. Ahmet Mithat, okurları gibi Köprü'den Beykoz'a ya da İstanbul'da her hangi bir yerden her hangi bir yere giderken gerçek bir hikaye dinlemiş olabilir. Ahmet Mithat'ın okurlarıyla kurmaya çalıştığı bu yakınlık/benzerlik ilişkisine bir çok mukaddimede yer verilir. Bu ilişki güvenilirlik taktikliklerinden biri olarak değerlendirilebilir. Bu mukaddimenin önemli bir başka noktası ise, gerçeğin yazılabilmeye, bir hikaye olarak okura ulaştırılmaya uygun olmasının şartlarıdır. Bu şartlar, Ahmet Mithat tarafından 'gariplik ve latiflik'olarak belirlenir. Bu mukaddimeye göre, gerçek hayat, edebi dünyada ancak gariplik ve latiflik niteliklerine sahipse yer alabilir. Bir başka nokta da, bu niteliklere sahip olarak bir hikayeye konu olma, edebi dünyada yer edinme başarısını gösteren gerçeğin, okura ulaştırılmasıdır. Ahmet Mithat'a göre romancılık sanatı, bu noktadan sonra 'nevakısı ikmal' ile devreye girer. Burada eksiğin tamamlanması olarak adlandırılan bir çok mukaddimede de tekrar edilir.

¹⁷ Ahmet Mithat Efendi, *Letaif-i Rivayat*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2001, s. 338

Ahbar-ı Asara Tamim-i Enzar Sonrası Muğlaklık

1890 sonrası yazılan hikaye ve roman mukaddimelerinde, Ahmet Mithat'ın hayaliyun-hakikiyun tartışmasının da etkisiyle, “Roman ve romancılığın nasıl başlayıp bu zamana doğru nasıl dallanarak budaklanarak, ne şekilde değişikliklere uğrayarak geldiğini izah etmek”¹⁸ amacıyla yazdığını söylediği *Ahbar-ı Asara Tamim-i Enzar* adlı eserinin doğrudan etkisi görülür.¹⁹ Gerçek ve hayal kavramlarının kesin yanıtları ve bu kavramların anlatı türleri ile girebileceği tek tip ilişkilerin kesin ifadeleri bulunmuş, yazılan eserler bu kesin yanıtların, ifadelerin ışığında değerlendirilmeye başlanmıştır. “Hikaye denilen şeyin var olan bir şeyi tarif etmek veya hayali bir şeyi anlatmak demek olduğundan işe başlayarak, var olan şeyi anlatmaya “tarih” ve hayali olan şeyi anlatmaya da “masal/roman” denildiği...”²⁰, *Ahbar-ı Asara Tamim-i Enzar*'ın mukaddimelerde en çok tekrar edilen ve değerlendirmelerin temelini oluşturan önermesidir.

1890 tarihli *Dolaptan Temaşa*'nın mukaddimesi, tarih-roman önermesi üzerinden ana metnin hangi ‘hikaye’ türüne dahil olduğunu belirlemeye çalışır: “Ber vech-i ati karilerimize hikaye edeceğimiz şey bir roman değildir. Zira roman hayali olmak lazım gelip bu ise bir vak'a-yı sahihedir...Sadece bir sergüzeştir.”²¹ Ahmet Mithat'ın romantizm-realizm tartışması bağlamında derlediği ve bilimsel bir gerçeklik savıyla ortaya koyduğu roman-tarih ayrımı, *Dolaptan Temaşa*'nın mukaddimesinde kendi anlatısını sınıflandırmak zorunda kaldığında sorun yaratır. Eğer gerçekse tarihtir, değilse romandır. Hem roman yazmak, yani tarih yazmamak, hem de gerçeklik iddiasında bulunmak Ahmet Mithat'ı çıkmaza sürükler. Gerçeklik iddiasında bulunarak, yani gerçek, gündelik hayatla anlatısının bağına koparmadan, tarih

¹⁸ Ahmet Mithat, *Ahbar-ı Asara Tamim-i Enzar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s. 96.

¹⁹ *Ahbar-ı Asara Tamim-i Enzar*'a dair daha kapsamlı bilgi için bkz. Nüket Esen, “Bir Osmanlının Batı Romanına Bakışı: Ahmet Mithat'ın *Ahbar-ı Asara Tamim-i Enzar*'ı”, *Modern Türk Edebiyatı Üzerine Okumalar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2006, s. 48-54.

²⁰ Age, s. 101.

²¹ Ahmet Mithat Efendi, *Letaif-i Rivayat*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2001, s. 663.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

yazmamak için bu hikayesini 'sadece bir sergüzeşt' olarak tanımlar. Sergüzeştin ise ne anlama geldiği açıklanmaz. Ancak 'sergüzeşt' kavramının, diğer mukaddimeler düşünüldüğünde, 'bir başkasına ait kişisel tarih anlatısının bir bölümünün, bu anlatıyı okura ulaştıran yazar tarafından eksikleri tamamlanarak, yani gerçekliği bozulmadan okunmasından lezzet ve ibret alınabilir hale getirilerek, anlatılması' anlamına geldiği öne sürülebilir. Mukaddimenin devamında, Ahmet Mithat, hikayeyi işittiği kişinin ona verdiği bilgi ve güvenceleri okuruna aktarır: "Bu sergüzeşti bize hikaye eden bir muhip ve mahbup zat olup mukaddime-i hikayede demiş idi ki...kendisi sikadan bir zat olup bana sahib-i sergüzeştin ağzından işitmiş olduğu vechle hikaye eylemiş bulunduğunu temin eylediği gibi ben dahi size ondan işitmiş olduğum vechle hikaye eyliyorum. Siz romancısınız. Bunu istediğiniz gibi tezyin eyleyebilirsiniz."²² Tezyin sözcüğünün süslemek anlamına geldiği düşünüldüğünde, Ahmet Mithat'ın sahip olduğunu varsaydığı süsleme hakkının sınırları ise sergüzeştin yukarıda yapılan olası tanımı açısından eksikliğini tamamlama, okunur hale getirme tarafından çizilmiştir. Yazılan bir roman, yani hayal ürünü olmadığına göre bundan başka yapılacak bir şey yoktur. Bu kavram karmaşasında ilgi çekici olan Ahmet Mithat'ın roman ve tarihi kesin ifadelerle belirledikten, bu belirlemelerle romantizm-realizm tartışmasına son vermeye yani realizm taraftarlarının yanıldığını ispatlamaya çalıştıktan sonra, her şeye rağmen gerçeklik iddiasından vazgeçmemesidir ki, bu aynı zamanda, Ahmet Mithat'ın edebi metnin gerçek dünya karşısında durması gereken yerden, diğer bir deyişle gerçek dünyaya ait okurun edebi metinle kurduğu ilişkiyi gerçek dünyadan soyutlamaması gerekliliğinden vazgeçmemesidir.

1891 tarihli *Müşahedat* romanına yazdığı mukaddimede Ahmet Mithat, *Ahbar-ı Asara Tamim-i Enzar*'ın tarih-roman ayrımını yineler ve realizm tartışmasına, "hakiki" bir roman yazabildiğini *Müşahedat* ile göstererek de katılır. Mukaddimeye göre, *Müşahedat*, "teşekkül eylediği vekayi müşahedat-ı yevmiyyeden"²³ olması nedeniyle, "tabii" romanlardan bir nu-

²² age, s. 663.

²³ Ahmet Mithat Efendi, *Müşahedat*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 7.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

mune olmak üzere takdim²⁴ edilir. 1893’e ait *Emanetçi Sıtkı* da mukaddimesinde “...bir “roman” demekten ziyade bir “tarih” denilse beca olur.”²⁵ ifadesine yer verir ve “Sıtkı serlevhası altında cemetmekte olduğumuz şu vukuatın ise hayali değil sırf hakiki olduğunu bize teminen hikaye eylediler.”²⁶ diyerek anlatının tarihe yakınlığını hakikiliği üzerinden tekrar eder. Diğer mukaddimelere paralel bir şekilde ise, bu tarih anlatısındaki konumunu, “bunda bizim dahlimiz yalnız vukuatı romancılık sanatı nokta-i nazarından sırasına koyarak mümkün merteye kıraatinden telezzüz dahi edilebilecek bir hale koymaktan ibarettir.”²⁷ şeklinde açıklar.

1890’dan yani *Ahbar-ı Asara Tamim-i Enzar*’dan sonraki mukaddimelerdeki tarih-roman-sergüzeşt karmaşası ve yinelemeler, Ahmet Mithat’ın 1897 tarihli *Gönüllü* romanına yazdığı mukaddimede yeni bir biçim alır: “Biraz derince düşünülecek olursa tarih ile menakıp arasında bir büyük müşabehet görülemez mi? Tarihin muhteviyatı da sanki bir nev menakıp değil midir? Şu kadar farkları var ki menakıb-ı adiyenin vuku’ları sahih olmak lazım gelmediği halde tarihin muhteviyatı, sahihü’l-vuku olan menakıptan ibaret olur.”²⁸ Bu mukaddimenin tarih ve romanı, diğer mukaddimelerde olduğu gibi farklı uçlarda bıraktığı ancak diğerlerinden farklı olarak romana daha geniş bir alanda hareket hakkı tanıdığı fark edilir. Roman yalnız hayali olanı anlatmak zorunda değildir; yalnızca anlatılanın gerçek olması gibi bir zorunluluk yoktur. Yani gerçek olanı anlatma sadece tarihin taşınması gereken bir sorumluluktur ve roman tarihten farklı olarak, böyle bir yükümlülük ile bağlanmamıştır. Ahmet Mithat’ın tarih ve roman arasındaki farkı her açıklamaya giriştiğinde gerçek ve hayal kavramlarının her ikisini de büyük bir titizlikle, ait oldukları anlatı türünden ayrılmayacak şekilde kullandığı düşünüldüğünde, bu mukaddimedenin bu ifadesinde hayal kavramının kullanılmaması

²⁴ age, s. 7.

²⁵ Ahmet Mithat Efendi, *Letaif-i Rivayat*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2001, s. 733.

²⁶ age, s. 733.

²⁷ age, s. 733.

²⁸ Ahmet Mithat Efendi, *Cinli Han-Taaffüf-Gönüllü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 195.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

önemlidir. Hayal dışarıda bırakılarak, roman, tarihin tanımını üzerinden değerlendirilmiş ve anlatı sınırları gerçeği anlatmak zorunda olmaması ile çizilmiştir. Bu 'zorunda olmamanın' istenildiği takdirde gerçeğin de roman olarak anlatılabileceği anlamına gelip gelmediği sorulabilir. Bu muğlaklık, böyle bir durumda tarih-roman ayrımının açıklanacağı noktanın kaybedilmesine neden olurken, bir yandan da romanın gerçeği anlatabilmesine olanak tanır. Bu açıklamadan sonra, Ahmet Mithat bu muğlaklığı görmezden gelerek, gerçeğe bağlanmış tarih karşısında, romanın daha ilgi çekici olduğunu, "Hatta tabayi-i beşer, ekseriya sadece doğrudan tamamıyla hoşlanmayıp kendi meşrebince teşkil eylediği hayalattan daha ziyade hoşlanır."²⁹ diyerek belki de gerçekliğin acımasızlığına romanda karşı koyulabileceğinin, bir 'şiirsel hakikat'ın imkanına göndermede bulunur. *Ahbar-ı Asara Tamim-i Enzar*'ın 'harika hikayeler dinleme isteği' olarak adlandırdığı da bu görüşle uyum içerisindedir.

Okur-Yazar Anlaşmasının Zemini

Roman-gerçek ilişkisinin Ahmet Mithat için taşıdığı önem, mukaddimelerde bir romanın taşınması gereken niteliklerin açıklandığı bölümlerde de etkisini hissettirir. Ancak 1870'lerdeki mukaddimelerin bu bölümlerinde yazarın metin bağlamındaki konumu, gerçeklik iddiasının yinelenmesi ile sağlanmaya çalışılan okur-yazar anlaşmasından çok okur-yazar anlaşmasının sağlanabileceği bir zeminin hazırlanmasına yöneliktir. 1873 tarihli *Ölüm Allah'ın Emri* hikayesinin mukaddimesinde, Ahmet Mithat okura okumaya başlayacağı metnin hangi noktalarına dikkat etmesi gerektiğini bildirir: "meselenin suret-i cereyanına dikkat ettiğiniz var mıdır?...Hikayeye en evvel en sade cihetinden başlanır. Gitgide bazı entrikalar filanlar katılır. Daha sonra meseleye bir kat daha ehemmiyetler verilir...Nihayet hikayenin neticesi olmak üzere bunlara feda-yı can ettirilir. Yahut muharririn mürüvvet tarafına rast gelmiş ise nagehani bir ümit kapısı açarak aşık ile aşıkayı içeriye sokar."³⁰ Mukaddimeden alınan bu parça, Ahmet Mithat'ın bu

²⁹ Age, s. 195.

³⁰ Ahmet Mithat Efendi, *Letaif-i Rivayat*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2001, s. 195.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

anlatım zincirini anlatacağı hikayede nasıl kıracağı söylemeden önce genel anlatım düzenini açıklaması olarak görülse de okurun ‘genel anlatım düzeni’ ile tanıştırılması ve yeni bir tür olarak denemeye başlanan romanın yenilikçi tutumu karşısında, denemenin ne olduğunun anlaşılması için genel hatların öne çıkarılmasını amaçlar. Hikaye gerçek hayatta olabilme ihtimali olan haller üzerine kuruludur, ama roman bu halleri olma/gerçekleşme sırasına göre anlatmak zorunda değildir. Alıntılanan parçanın bir başka ilgi çekici yönü de yazara tanıdığı özgürlüktür. ‘Muharririn mürrüvet tarafına rast gelmiş ise’ ifadesi, aynı mukaddimede yer alan “Hikayeye lezzeti muharrir verecek değil mi?”³¹ ifadesinden farklı düşünülmelidir. İlk ifade, anlatıyı yazarın yaratımı olarak ortaya koyarken, ikinci ifade sadece ‘nevakısı ikmal’ olarak değerlendirilebilir.

1877 tarihli *Süleyman Musli* romanının mukaddimesinde ise, Ahmet Mithat bir romanın taşınması gereken niteliklere geniş yer ayırır. Öncelikle, “Hikayenin suret-i tertib ve tasvirine bakmak.”³² önemlidir. İkinci olarak, “Hikaye denilen şey yalnız bir zatın sergüzeşt-i ahvalinden ibaret kalırsa, ona hikaye demekten ziyade bir tercüme-i hal demek yakışık alır”³³ ki bu nedenle, “...ahval-i hususiye lüzumu kadar tafsilat ile şekillendirmek.”³⁴ gereklidir. Üçüncü olarak, “Hikmet-i İslamiye, hikmet-i medeniye, hissiyat-ı insaniye, nukat-ı işvebazane.”³⁵ romanda yer almalıdır. Tüm bu nitelikleri olması gerektiği şekilde içeren roman iyi bir romandır ve “hikayenin ustalığı ve letafeti yekdiğeri içine girmiş ve inde’t-tahlil üç beş hikayeye inkısamı kabil bulunmuş olan mesail-i garibenin esasları tarihe dahi tatbik olunmasıyla hasıl”³⁶ olur. Bu nitelikleri metin içinde bir muhatab ile tartışarak ortaya koyan Ahmet Mithat, kendi anlatısının sahip olduğunu düşündüğü ya da olmasını istediği özellikleri okuruna da tanıtmaya çalışır.

³¹ age, s. 195

³² Ahmet Mithat Efendi, *Çengi – Kafkas – Süleyman Musli*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s.395.

³³ age, s. 395.

³⁴ age, s. 395.

³⁵ age, s. 395.

³⁶ age, s. 396.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Edebiyatta Muvaffakiyet ve Terakki

Ahmet Mithat'ın bir romanın sahip olması gerektiğini düşündüğü nitelikler, onun Batı romanını nasıl değerlendirdiği ve mukaddimelerinde kullandığı 'terakki' kavramının neye işaret ettiği ile de bağlantılı düşünülmelidir. Ahmet Mithat'ın bu konu hakkındaki görüşleri, Batılı romanlardan 'esinlenerek' oluşturduğu roman ve hikayelerinin mukaddimelerinden çıkarılabilir. 1874 tarihli *Hasan Mellah* romanına yazdığı mukaddime "Memleketimizde bir iki üç seneden beri matbuat-ı cedidede görülmekte bulunan terakki"³⁷ ifadesi ile başlar ve

"Vakıa, şimdiye kadar meydana konulan asarın ufak tefek şeyler oldukları itiraf edilebilir. Ancak terakki için en emniyetli bir yol aranırsa işi böyle küçükten başlayıp iktiza-yı hal ve maslahatın müsaadesi derecesinde büyültmek yolu meydana çıkmaz mı?"³⁸ diye devam eder. Bundan sonraki açıklamalar bu terakkinin/ilerlemenin hedefinin açıklanmasını amaçlar. Mukaddimenin ana hatlarını Alexandre Dumas'ın *Monte Cristo* adlı eseri ile *Hasan Mellah* arasındaki ilişkinin açıklanması oluştursa da bu mukaddimede asıl ön plana çıkan Batı medeniyeti karşısında Osmanlı medeniyetinin nasıl konumlandırıldığı, ya da daha özelde bu konumlandırmada edebiyatın nerede durduğu ve işlevidir. "Ama eserim Alexandre Dumas'ın eserine nispetle binde bir derecesini de bulamayacakmış. Varsın bulamasın. Üç yüz seneden beri edebiyat ve hikemiyatla uğraşan bir milletin üç bini tecavüz eden erbab-ı kalemi meyanında teferrüt etmiş olan bir muharrir ile üç seneden beri edebiyat ve hikemiyata sarf-ı zihn etmeye başlamış olan bir milletin henüz otuza varamayan erbab-ı kalemi meyanında gayretten başka bir şöhreti olmayan muharririn arasındaki farkı hesaba katarsak, gönlümün bu icbarından dolayı ma'yub olamam itikadındayım."³⁹ Mukaddimeden alıntılan bu bölüm, bir çok önemli önermede bulunur. İlk olarak, 'üç seneden beri edebiyat ve hikemiyata sarf-ı zihn etmeye başlamış olan bir milletin henüz otuza varamayan erbab-ı kalemi' ifadesi ele alınabi-

³⁷ Ahmet Mithat Efendi, *Hasan Mellah yahut Sır İçinde Esrar*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 5.

³⁸ age, s. 5.

³⁹ age, s. 6.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

lir. Bu ifade, Ahmet Mithat'ın kendi toplumunun edebiyat ve felsefesinde gördüğü kırılmaya işaret eder ve Batılı bir edebiyat türünün denenmesini, geleneksel olarak nitelendirilebilecek edebiyat ve felsefenin şartların dayatması ile değişmesi, evrilmesi ya da dönüşmesi ile yani bir devam ilişkisi ile değil tamamen yeni bir başlangıçla açıklar. İlginç olan batı edebiyat ve felsefesine bir durağanlık atfedilmesi, her hengi bir kırılma yakıştırılmamasıdır. 'Üç yüz seneden beri edebiyat ve hikemiyatla uğraşan bir milletin üç bini tecavüz eden erbab-ı kalemi'ifadesinin henüz yazılmamış *Ahbar-ı Asara Tamim-i Enzar*'ın nüvesini taşıdığını iddia etmek ve 'romanın insanın hayali hikayeler anlatmaya başlamasıyla ortaya çıktığı' önermesinin bu mukaddimede de varsayıldığını düşünmek hem *Ahbar-ı Asara Tamim-i Enzar*'ın Doğu anlatılarını da kapsayacak şekilde tüm anlatıları bu önermeye dahil etmesi hem de üç sene ifadesine uyumlu olması için kullanılan üç yüz sene ifadesi nedeniyle anlamsızdır. Bu mukaddimede varsayılan, Batı uygarlığının kapalı bir bütün olarak kendi içinde ilerlemeye devam ederken, Osmanlı toplumunun batılılaşma ile eski kabuğunu kırarak yeni bir ilerleme, Batı'yı yakalamaya çalışan bir ilerleme süreci ile yeni bir başlangıç aşamasından yola çıktığıdır. Bu terakki anlayışı önde olanın yakalanmasını amaçlayan bir yarış niteliğine sahiptir. Ahmet Mithat'ın bir çok mukaddimesinde yer alan bu ilerleme, Batılı tarzların denenmesinin, kalem alışkanlığı kazanılmasının önemine de sürekli bir gönderme yapar ve yukarıda alıntılanan parçada niceliksel ifadeler verilen yer de bu gönderme ile birlikte ele alınmalıdır. Ahmet Mithat'ın 'yolu açma' ifadesinin, eleştiriye açıklığını tekrar etmesinin ve verilen eserlerin niteliklerinden çok birer nicelik ya da terakki hanesine yazılacak sayısal bir ifade olarak ele alınmasının altında üç yüz yıl gibi bir şansa sahip olunmasa bile üç bini bulan yazarın eserine karşılık gelecek çoklukta eser üretilmesinin yararına, 'edebiyatta muvaffakiyete' denemeler yolu ile ulaşılacağına olan inancı yatar. 1897 tarihli *Gönüllü* romanının mukaddimesi, bu inancın dışı vurulduğu mukaddimelere örnek olarak verilebilir: "Bakalım bu da bir tecrübe-i kalem olsun. Eğer tecrübemizde muvafak olamadığımız halde bizden sonra böyle bir tecrübeye teşebbüs edecek olanlar için şayan-ı istifade bir ibret hazırlamış olmağımız dahi az kar mıdır?"⁴⁰

⁴⁰ Ahmet Mithat Efendi, *Cinli Han-Taaffüf-Gönüllü*, Türk Dil

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Ahmet Mithat'ın Batılı romanlardan 'esinlenerek' oluşturduğu roman ve hikayelerinin mukaddimelerinde kullandığı benzer ifadeler dikkati çeker. Bu ifadelerin ortak yönlerinin belirlenmesi için anahtar sözcüklere ihtiyaç vardır: tanzir, şevk-i tanzir ve müsabaka ve gayret-i rekabet-i terakki-cuyane, zemin teşkil eyleme, görülen bir fıkra üzerine bina eyleme, fikir alma, onda bir istifade edilmeden bu onda biri kendinden beşyüz misli büyütme ve tadilat. Tüm bu kavramlar yazılan hikaye ya da romanın Batı kaynaklı bir eserden üretildiği ancak bu üretimin kesinlikle bir birebir çeviri olarak adlandırılmaması isteğidir. Bu istekte Ahmet Mithat'ın Batı medeniyeti ile İslam medeniyeti arasında gördüğü farklılıkların ifadesi gizlidir. Batı medeniyeti olarak adlandırılan bütünü maddi ve manevi olarak iki parçalı düşünen Ahmet Mithat, birebir çevirinin Batı tekniğinin okura tanıtılmasına olanak sağladığı halde İslam düşünce ve yaşayışına uymayan manevi yönlerin her hangi bir sansüre tabi tutulmadan göz önüne serilmesini tehlikeli bulur. Bu nokta *İki Hud'akar*'a yazdığı mukaddimede gayet açık bir dille ortaya koyulmuştur: "Bu eseri beğenişimin sebebi vapurlar, şimendüferler, telgraflar, telefonlar, fonograflar gibi bin türlü terakkiyat-ı nafia-i maddiyesine hayran kaldığımız Avrupa'nın terakkiyat-ı maneviyesi, yani ahlak ve adab ve adat-ı umumiyesi hiç de beğenilmeyecek bir şey olduğu hakkındaki efkârıma mutabık olmasıdır".⁴¹ Bu mukaddimenin 1893 yılına ait olduğu düşünüldüğünde, Ahmet Mithat'ın Avrupa seyahatinden sonra yazıldığı hesaba katılmalıdır. Bundan önceki mukaddimelerde, Batı yaşamını, bu yaşamın bir parçası olan roman türü aracılığıyla ilgi çekici olan yönleri ile ve dönemin Osmanlı toplumunda anlatılamayacak şeylerin Batı'da yaşanmış gibi anlatılmasına olanak tanıyacak şekilde kullanan Ahmet Mithat'ın Batı ahlakı karşısında okuyucusunu koruyucu ve yönlendirici tavrı *İki Hud'akar* mukaddimesinde kesinleşir. Bu kesinlik, aşağıdaki alıntılarda da açıktır:

"Biz ki henüz fazilet-i kadime-i medeniyesi emraz-ı maneviye-i ecnebiye ile büsbütün tagayyür etmemiş Osmanlılarız, Avrupa romancılarının asıl, ne gibi emraza

Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 197.

⁴¹ Ahmet Mithat Efendi, *Letaif-i Rivayat*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2001, s. 703

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

hizmetkar olduklarını bilmediğimiz halde de romandan, romancılıktan bahsederiz. Bunların aynen tercümesi müfit olmadıktan başka, latif dahi olmayıp tab’-ı Osmaniye mülayim gelmeleri için tadilen tercüme usulünü bile ileriye götürememiştir.”⁴²

“İmdi her milletin romanı, kendi istidad-ı milliyesine göre yapılmak ve fakat ait olduğu asır tabiat-ı galibesinden ayrılmamak lazım gelip, bu halde ecanibten alınacak romanları da ona göre intihap eylemek ve ba’del-intihab yine tadilat-ı lazimedede gaflet gösterilmemek lüzumuna dikkat edebilecek olursak, bizim için romanı ve romancılığı, kendimize lazım olacak kadar anlamış bulunduğumuz hükmolunur.”⁴³

“Tercüme suretiyle bile Avrupa’dan aldığım romanlar üzerinde daima birçok icra ederim de badehu onları ahlak-ı umumiye-i Osmaniemize tavsiye ederim.”⁴⁴

Sonuç Yerine

Bu yazıda, Ahmet Mithat’ın edebiyata bakışı; yazarın kaygı ve görüşleri, tasarladığı okur ile ilişkisi, roman ve terakki kavramlarını nasıl değerlendirdiği ve bu iki kavram arasında kurduğu paralellik, diğer anlatı türleri ile roman arasında gördüğü farklılıklar bağlamında yalnız “mukaddimleri” üzerinden çıkarsanmaya çalışılmıştır.

“Anlatılar okumak, gerçek dünyada gerçekleşmiş, gerçekleşmekte ve gerçekleşecek olan uçsuz bucaksız şeylere bir anlam vermeyi öğrendiğimiz bir oyun oynamak demektir.”⁴⁵ Görüldüğü gibi Ahmet Mithat’ın sanat kuramı, ciddiye alınan bu oyunun olması gerektiği şekilde oynanması için bir yol göstericilik yükümlülüğünün altına girmekten geçer. Edebi metnin, anlatının

⁴² Ahmet Mithat Efendi, *Müşahedat*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 7.

⁴³ age, s. 7.

⁴⁴ Ahmet Mithat Efendi, *Letaif-i Rivayat*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2001, s. 703.

⁴⁵ Umberto Eco, *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, Can Yayınları, İstanbul 1995, s. 101.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

gerçekle kurduğu ilişki, insanlık halleri ve içinde üretildiği toplumun özellikleri bağlamındaki konumu, anlatımsal nitelikleri hep bu yükümlülüğün varlığı hissedilerek belirlenir. Gerçeğin, doğrunun bilgisine sahip olduğunu varsayan Ahmet Mithat, 19.yüzyıl Osmanlı aydını olarak uçsuz bucaksız şeylere verilmesi gereken anlamlara da sahiptir. Eserlerine yazdığı mukaddimeler, bu anlamların okura doğrudan ulaştırıldığı ve ana metnin yani gerçek dünyanın yansımaları olan olası dünyanın çözümlenmesi sürecini yönlendirmenin 'girişinin' yapıldığı parçalardır.

KAYNAKÇA

- Ahmet Mithat Efendi, **Ahbar-ı Asara Tamim-i Enzar**, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.
- Ahmet Mithat Efendi, **Cinli Han-Taaffüf-Gönüllü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000.
- Ahmet Mithat Efendi, **Çengi-Kafkas-Süleyman Musli**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000.
- Ahmet Mithat Efendi, **Hasan Mellah yahut Sır İçinde Esrar**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000.
- Ahmet Mithat Efendi, **Henüz 17 Yaşında**, Vakıf Matbaası, İstanbul 1943.
- Ahmet Mithat Efendi, **Letaif-i Rivayat**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2001.
- Ahmet Mithat Efendi, **Müşahadat**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000.
- ECO, Umberto, **Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti**, Can Yayınları, İstanbul 1995.
- ESEN, Nüket, **Modern Türk Edebiyatı Üzerine Okumalar**, İletişim Yayınları, İstanbul 2006.
- MORAN, Berna, **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I**, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*